PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

LEUVEN – SINT-MAARTENSTRAAT / J.P. MINCKELERSTRAAT. / DIESTSESTRAAT

J. CLAESEN, B. VAN GENECHTEN, G. VERBEELEN,
E. DIRIX, A. SYS, E. AUDENAERT, K. BOUCKAERT
& E. KEERSMAEKERS

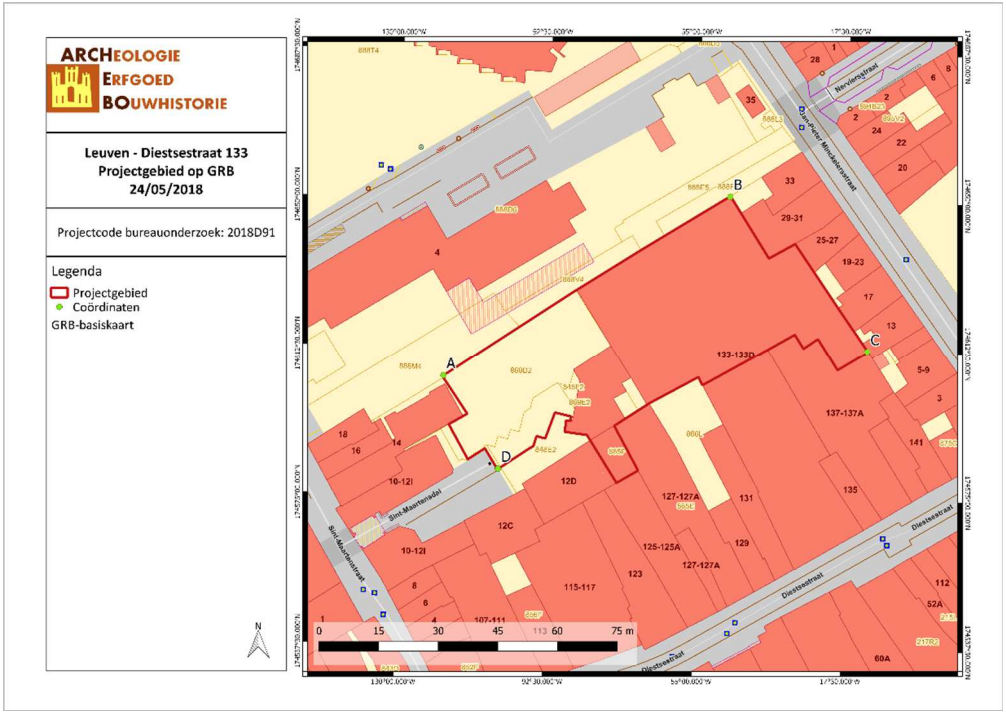
MEI 2018

PROJECTCODE BUREAUONDERZOEK 2018D91

1 ALGEMEEN

Administratieve gegevens / Technische Fiche

Onderzoek:	Programma van maatregelen. Leuven - Sint-Maartenstraat / J.P. Minckelerstraat. / Diestsestraat
Naam & adres initiatiefnemer:	A.R.T. ARCHITECTEN Diestsesteenweg 209B/1 3210 Linden
Opdrachtnemer:	ARCHEBO bvba Merelnest 5 3470 Kortenaken
Projectleiding:	Jan Claesen
Erkend archeoloog:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014
Locatie:	Provincie Vlaams-Brabant, Leuven, Diestsestraat 133 (achterbouw)
Coördinaten :	A X 173761.324 Y 174604.902 B X 173832.801 Y 174651.282 C X 173867.986 Y 174612.775 D X 173775.472 Y 174581.650
Kadastrale percelen:	Afdeling 1, sectie A8, percelen 848e2, 869x, 848k, 848c2, 866l, 883k, 848a2, 848f2, 869d2, 869^{e}2, 881g, 865f, 884d, 879c, 865^{e} en 869y.

Figuur 1: Situering van het projectgebied op het GRB (Geopunt, 2018).

2 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Het programma van maatregelen geeft een gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen voor de omgang met archeologisch erfgoed bij bodemingrepen. Het beschrijft de aard van deze maatregelen en de uitvoeringswijze van de eventuele maatregelen.

Gemotiveerd advies

Het gemotiveerd advies is gebaseerd op het verslag van resultaten van het vooronderzoek (projectcode 2018D91). De vaststellingen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites en hun aard worden geconfronteerd met de door de initiatiefnemer voorgenomen bodemingrepen. Op basis van deze confrontatie motiveert het advies of er maatregelen nodig zijn, welke deze zijn, en wat hun uitvoeringswijze is.

Het uitgevoerde vooronderzoek is volledig. Alle relevante beschikbare bronnen zijn geraadpleegd. Tot op heden werd enkel een bureauonderzoek uitgevoerd.

Het bureauonderzoek toonde aan dat het terrein minstens vanaf het begin van de 15de eeuw bebouwd moet zijn geweest. Vanaf deze periode tot het einde van de 18de eeuw was de priorij van Sint-Maartensdal – deels – gelegen op het projectgebied. De gebouwen werden achtereenvolgens gebruikt als kazerne en militair ziekenhuis. De kerk en een gedeelte van het kloostercomplex werden in 1803 gesloopt, waarna de overblijvende delen opnieuw werden ingericht als Cavaleriekazerne (19de eeuw – eerste helft 20ste eeuw). Op hun beurt werden laatstgenoemde gebouwen afgebroken en vervangen door flatgebouwen (1960) en het Leuven Shopping Center (1980).

Gekende archeologische waarden in de omgeving van het projectgebied vallen allen in de volle tot late middeleeuwen te situeren. Het betreft onder meer restanten van de eerste stadsomwalling (CAI -locatie 833) en deze van een openbaar gebouw (CAI-locatie 158771).

Tot op heden werd enkel een bureauonderzoek uitgevoerd. Gezien het stadscontext betreft en het terrein nog bebouwd/gebetonneerd is, lijkt een veldkartering niet zinvol. Hetzelfde dient gezegd te worden voor karterende boringen. Veldkartering kan binnen een stedelijke context niet gebruikt worden. De percelen liggen allemaal onder bebouwing of verharding, zodoende de zichtbaarheid minimaal is.

Het uitvoeren van een landschappelijk booronderzoek is in een stedelijke context geen goede methode, omwille dat de bovenste lagen met bodemkundige eenheden reeds verstoord zijn. Ook bevindt er zich tal van steenpuin in de grond, waarbij het zetten van handmatige boringen zeer moeilijk is. De bodemkundige opbouw kan beter bestudeerd worden in de proefsleuven en –putten. Aangezien dat de bewaring van de oorspronkelijke bodemkundige opbouw eerder gering is, is het boren naar steentijd ook hier niet van belang. Echter het aantreffen van steentijdsites binnen stedelijke context kan nooit geheel worden uitgesloten. Daarom dient de archeoloog hier steeds rekening mee te houden tijdens het vooronderzoek.

Geofysisch onderzoek kan binnen een stedelijke context wel een goede methode zijn om sporen en voornamelijk structuren aan te duiden. Echter is deze onderzoeksmethode tamelijk duur en de resultaten toch beperkt. Niet alleen de structuren moeten in kaart worden gebracht, maar zeker ook kleiner sporen (bv. Paalkuilen) die niet voldoende met deze methode kunnen onderzocht worden. Een proefsleuvenonderzoek gecombineerd met proefputten leidt tot een beter inzicht met betrekking tot de verschillende archeologische niveaus. Maar de mogelijke aanwezigheid van archeologische sporen en archeologische vondsten op het terrein zijn niet van die aard dat geofysisch onderzoek de aan- of afwezigheid van een waardevolle archeologische site kan bevestigen of uitsluiten.

Omdat tot op heden enkel een bureauonderzoek werd uitgevoerd, wordt een vooronderzoek met ingreep in de bodem voorgesteld dat bestaat uit volgende onderzoeksmethode: **proefsleuven/proefputten**

De proefputten en/of proefsleuven worden best in één fase aangelegd. Wegens de aanwezigheid van verharding en gebouwen is het momenteel niet mogelijk om het onderzoek uit te voeren. Om deze redenen stellen we een uitgesteld onderzoek met proefsleuven/putten voor.

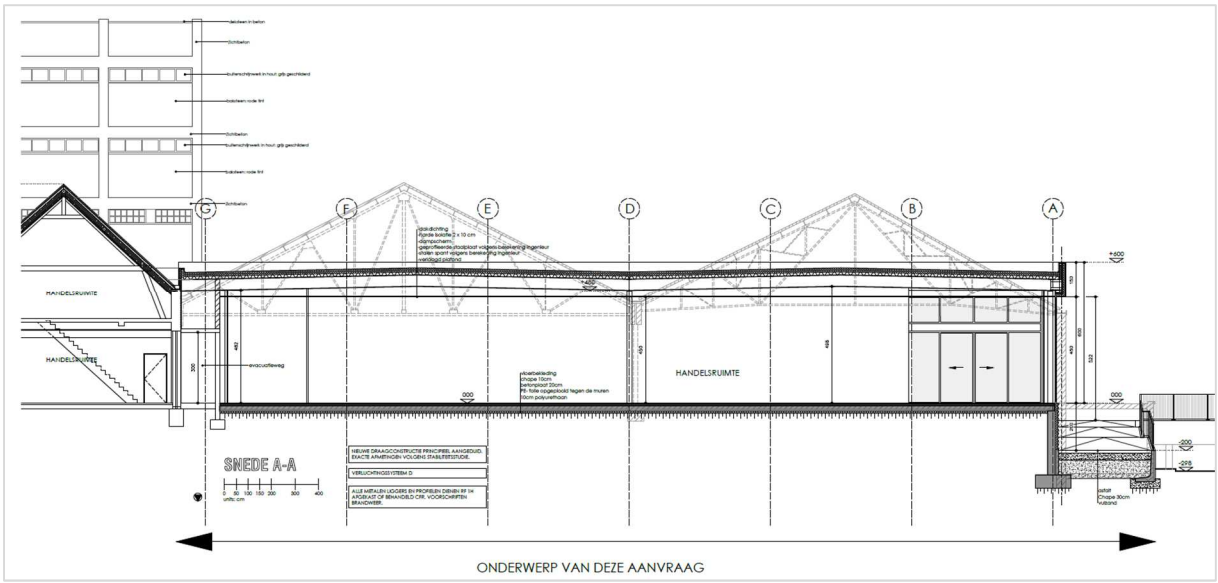
Metaaldetectie neemt wel een belangrijke plaats in binnen een onderzoek in een stedelijke context, maar niet aan de huidige oppervlakte. Het **metaaldetectieonderzoek** dient te worden uitgevoerd tijdens het proefputten en –sleuvenonderzoek. Bij de aanleg dient elk aangelegd niveau gescreend te worden op metalen. Ook de storthopen dienen gecontroleerd te worden.

Indien er tijdens het proefsleuvenonderzoek archeologische waardevolle sporen worden aangetroffen, kan dit onderzoek gevolgd worden door een eventuele **opgraving**.

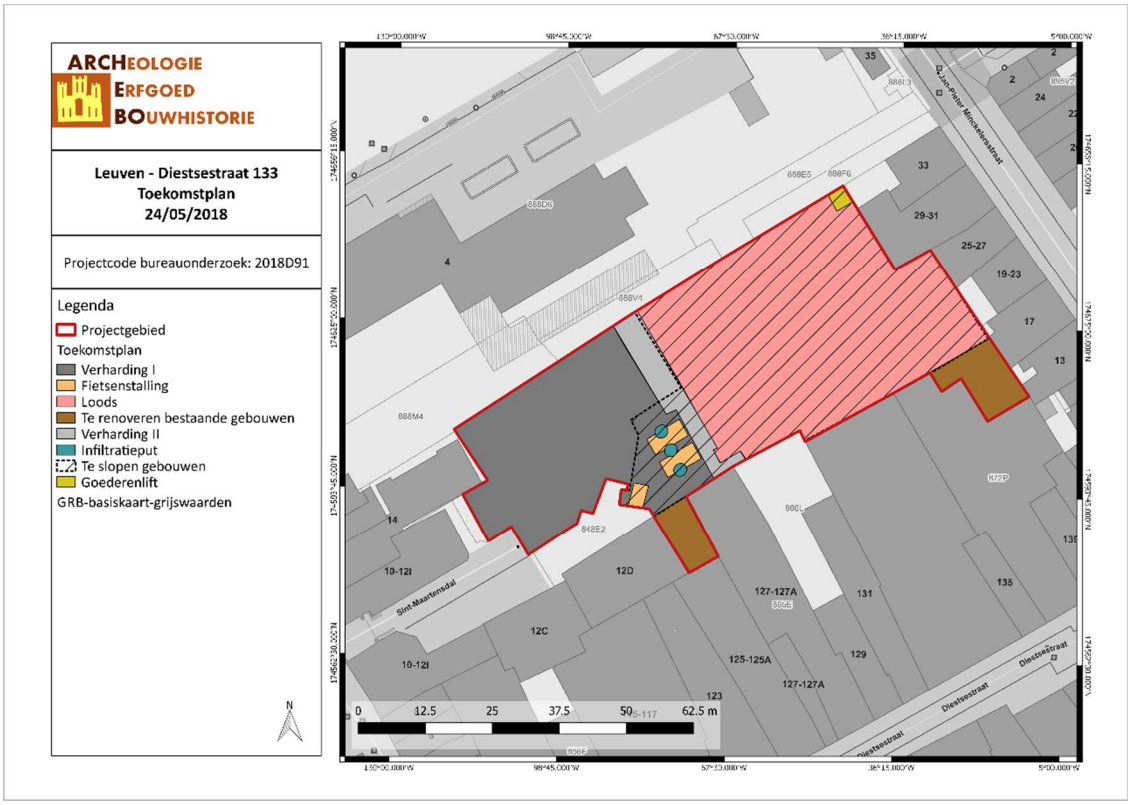
Aanleiding van het vooronderzoek

De opdrachtgever plant de sloop en heropbouw van een loods, de renovatie van twee bestaande winkelpanden en de herinrichting van de bestaande parking. Ook worden drie fietsenstallingen voorzien. De ingrepen omvatten het gehele projectgebied.

De opdrachtgever plant geen kelder in de nieuwe loods. Wel worden er 3 infiltratieputten en een nieuwe riolering voorzien (zie plannen in bijlage). Ter hoogte van de goederenlift worden er diepere fundamenten voorzien dan momenteel (een diepte van ca. 3,3 meter). De graafwerken voor de putten en de fundamenten zullen het bodemarchief potentieel verstoren. De plannen van het project worden voor de leesbaarheid toegevoegd in bijlage.

Figuur 2: Snede A-A van de nieuwe toestand (A.R.A. ARCHITECTEN, 2018)

Figuur 3: Situering van het projectgebied op Toekomstplan (ARCHEBO bvba, 2018)

Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Voor het bureauonderzoek werd gebruik gemaakt van zo veel mogelijk beschikbare bodemkaarten, geologische kaarten, historische kaarten en archeologische gegevens. Het onderzoek toonde aan dat het plangebied waardevolle archeologische resten zou kunnen bevatten, met een hoge concentratie voor de perioden Middeleeuwen, Nieuwe en Nieuwste Tijd.

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal konden we achterhalen dat het projectgebied zich langs één van de belangrijkste en tevens oudste verkeersaders van de stad Leuven bevindt. Het projectgebied bevond zich net buiten de eerste omwalling (1156-1165), waar zich ter hoogte van de kruising tussen de Vital Decosterstraat en de Diestsestraat een stadspoort bevond. Rond 1360 werd een tweede en veel grotere omwalling gebouwd en kwam het projectgebied binnen de stadsmuren te liggen.

Minstens vanaf het begin van de 15de eeuw moet het projectgebied bebouwd geweest zijn. Vanaf deze periode tot op het einde van de 18de eeuw was de priorij van Sint-Maartensdal – deels – gelegen op het terrein. De gebouwen werden achtereenvolgens gebruikt als kazerne en militair ziekenhuis. De kerk en een gedeelte van het kloostercomplex werden in 1803 gesloopt, waarna de overblijvende delen opnieuw werden ingericht als Cavaleriekazerne (19de eeuw – eerste helft 20ste eeuw). Op hun beurt werden laatstgenoemde gebouwen afgebroken en vervangen door flatgebouwen (1960) en het Leuven Shopping Center (1980).

In de ruimere omgeving zijn er ook archeologische waarden gekend. Het betreft steeds structuren of vondsten uit de volle tot late middeleeuwen.

CAI-Locatie	Beschrijving	Datering
158771	Ladeuzeplein I: gracht en openbaar gebouw	Middeleeuwen
158772	Ladeuzeplein II: vondstenconcentratie aardewerk	Nieuwe Tijd
150678	Generale Bank: losse vondst aardewerk	Middeleeuwen

833	Eerste stadsomwalling	Middeleeuwen
208942	Stadspoort: Heilige Geestpoort	Middeleeuwen

Op basis van een historische, cartografische/iconografische en archeologische analyse zijn de te verwachten onroerende structuren en roerende elementen voor het projectgebied aan de Diestsestraat de volgende:

- Bewoningsporen/structuren uit de volle tot late middeleeuwen
- Bewoningsporen/structuren uit de nieuwe tijd
- Middeleeuwse of vroegmoderne begraving

Figuur 4: Synthese historische bebouwing (ARCHEBO bvba, 2018)

Randvoorwaarden

Het betreft een uitgesteld onderzoek aangezien de bestaande bebouwing in eerste instantie gesloopt moet worden vooraleer archeologisch onderzoek mogelijk is. De nutsleidingen zijn eveneens nog aanwezig en bevinden zich op een ongekende locatie en houdt hierdoor een veiligheidsrisico in. De sloop (werken aan de fundamenten, onder het maaiveld) van de aanwezige gebouwen mag enkel uitgevoerd worden onder begeleiding van een erkend archeoloog. De bestaande verharding moet eveneens eerst uitgebroken worden vooraleer archeologisch bodemonderzoek mogelijk is.

Vraagstelling & onderzoeksdoelen

Doelstelling van een vooronderzoek met ingreep in de bodem is nagaan of archeologische niveaus aanwezig zijn in het projectgebied en op welke diepte, om een inschatting te kunnen maken van de verstorende impact van de geplande werken. Verder dient dit vooronderzoek met ingreep in de bodem uitspraken te kunnen doen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen het projectgebied en over het potentieel op kennisvermeerdering.

Kunnen de gegevens uit het vooronderzoek met ingreep in de bodem bijkomende informatie aanleveren die toelaten de hypothesen gebaseerd op het bureauonderzoek te bevestigen, verfijnen of bij te sturen op vlak van de aanwezigheid van intacte bodems, verstoring van de oorspronkelijke bodem, verwachte periodes en aard van de site bijvoorbeeld?

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Vanaf wanneer kwam het terrein in gebruik? Welke sporen zijn hiervan terug te vinden en op welke diepte?
- Hoe zag het terrein (reliëf, landschap, …) eruit voordat het bewoonbaar werd gemaakt?
- Wat is de aard, omvang, datering en bewaringstoestand van de aangetroffen archeologische resten?
- Kunnen er structuren aangeduid worden? Wat is hun onderlinge samenhang?
- Hoeveel archeologische niveaus zijn er aanwezig? En hoe onderscheiden ze zich?
- Zijn er sporen terug te vinden die gelinkt kunnen worden aan de priorij van Sint-Maartensdal?
- Wat zeggen de aangetroffen vondsten over de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond van de bewoners gedurende hun gebruiksperiode?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de stadsgeschiedenis/ontwikkeling van Leuven?
- In hoeverre verstoorde de recente bebouwing het archeologische erfgoed?
- Is er in de priorij begraving aanwezig?
- Wat is de omvang van het eventuele kerkhof?
- Hoe is de bewaringstoestand van eventuele inhumaties?
- Wat is de begravingsdensiteit?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke en hoeveel?

Het onderzoek is succesvol indien aan al deze vragen een gepast antwoord kan gegeven worden.

Onderzoeksstrategie, onderzoeksmethode & technieken

a) Onderzoeksmethode

Er wordt een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem voorgesteld dat bestaat uit volgende onderzoeksmethodes:

- Proefsleuvenonderzoek
- Proefputtenonderzoek

Er wordt geopteerd voor een proefsleuven/puttenonderzoek om voor een volledige evaluering van het projectgebied te zorgen.

- Is het **MOGELIJK** deze methode toe te passen op het terrein? Ja.
- Is het **NUTTIG** deze methode toe te passen op het terrein? Ja, een proefsleuven- en proefputtenonderzoek is het middel bij uitstek om het bestaan van een mogelijke archeologische sporensite aan te tonen.
- Is het overdreven **SCHADELIJK** voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein? Neen.
- Is het **NOODZAKELIJK** deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)? Ja.

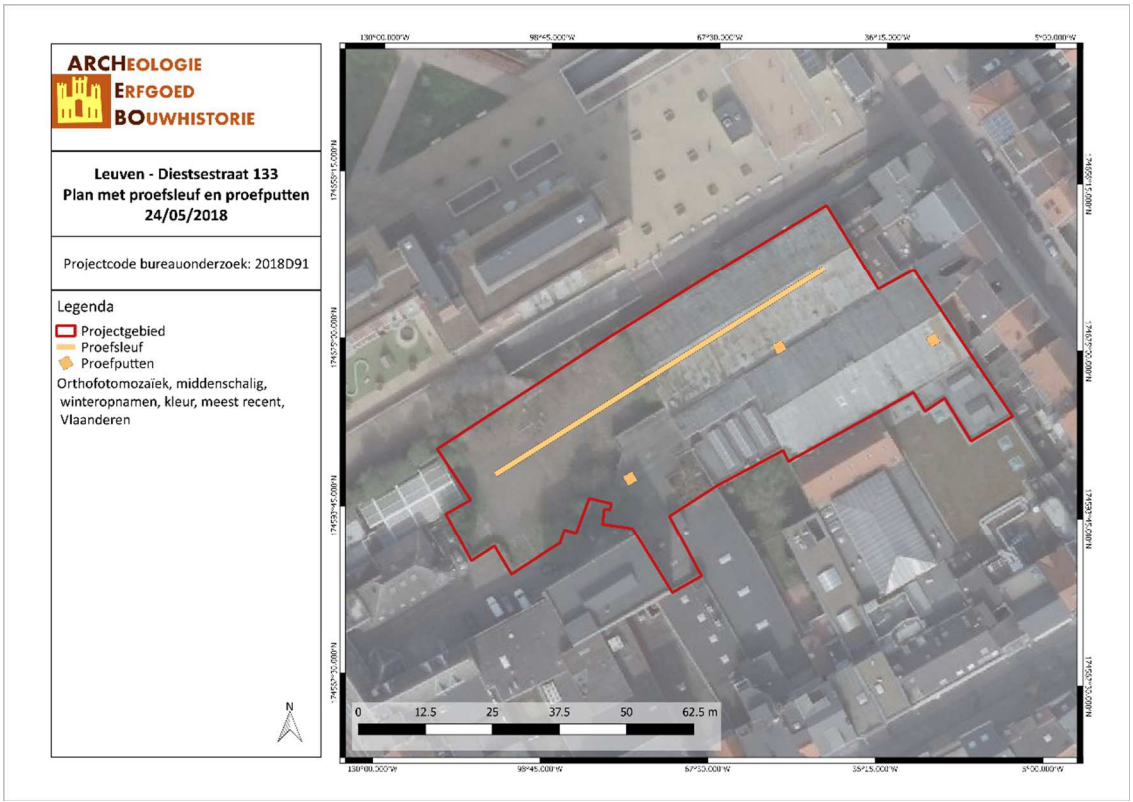
b) Onderzoekstechnieken

Er dient een **proefsleuven- en proefputtenonderzoek** plaats te vinden. Er wordt geopteerd voor 1 proefsleuf in combinatie met 3 proefputten. Het doel van een proefsleuvenonderzoek is het evalueren van de archeologische

waarde op het gehele terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Dit gebeurt door middel van een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed.

Waar mogelijk wordt er geopteerd om één proefsleuf aan te leggen van minimaal 2m breed. Deze wordt aangelegd om zicht te krijgen op de ruimtelijke indeling van de bouwblokken en oude perceelsindeling. De proefsleuf moet de zone raken waar de priorijkerk verwacht wordt, om zo mogelijke begraving te kunnen detecteren. De proefsleuf wordt zo ingeplant dat ze zo lang mogelijk is. De proefsleuf mag enkel gegraven worden tot op het eerste archeologische relevant niveau.

Bijkomend worden er verspreid over het terrein 3 proefputten aangelegd van 16m². Dit om het aantal archeologische niveaus te kunnen bepalen. Er dienen 3 proefputten in het binnengebied aangelegd te worden. Dit om te bepalen of hier sporen aanwezig zijn en in hoeveel archeologische niveaus.

Figuur 5: Proefleuvenplan (ARCHEBO bvba, 2018).

Na afloop van het onderzoek worden de sleuf gedicht om verdere degradatie van eventueel aanwezige sporen te voorkomen. Indien nodig worden kwetsbare sporen (graven, zeer ondiep bewaarde sporen) afgedekt met doek of plastic zodat ze in geval van een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving niet verder worden aangetast vooraleer ze onderzocht kunnen worden.

Vondsten gedaan bij de aanleg van het vlak worden als zodanig geregistreerd, indien mogelijk per laag waarin ze werden aangetroffen. Vondsten die tijdens de aanleg al kunnen worden geassocieerd met een spoor worden gekoppeld aan het betreffende spoor geregistreerd.

Indien tijdens het couperen van sporen in functie van de beantwoording van onderzoeksvragen vondsten worden gedaan, worden deze eveneens gekoppeld aan het spoor geregistreerd.

Diagnostisch vondstmateriaal wordt aan een assessment onderworpen door een specialist teneinde de sporen en/of de aangetroffen vindplaats(en) te kunnen plaatsen in de tijd.

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak kan worden gedaan over de aard, omvang en behoudenswaardigheid van de archeologische waarden in het plangebied en wanneer een eenduidig advies kan worden gegeven voor vrijgave van het terrein, een opgraving of behoud in situ. Om te bepalen of het onderzoeksdoel is bereikt, gebruikt de erkende archeoloog de volgende criteria:

1. Oppervlaktecriterium

Aangezien het principe van het voorgestelde proefsleuvenonderzoek gebaseerd is op een statistische manier van werken is het van belang dat een voldoende ruime dekking wordt verkregen. Bovendien is het van belang dat de spreiding van de sleuven over het hele terrein gewaarborgd wordt zodat uitspraken kunnen worden gedaan over het hele terrein.

2. Inhoudelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden voldoende onderzoeken zodat uitspraken kunnen worden gedaan over onder meer datering, interpretatie en onderlinge samenhang van sporen.

3. Ruimtelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden zodanig onderzoeken dat hij een uitspraak kan doen over de ruimtelijke spreiding van één of meerdere archeologische vindplaatsen in het plangebied.

<u>Sporen met menselijke resten</u>

Indien tijdens het vooronderzoek ***inhumaties*** worden aangetroffen dan zal het onderzoek zich beperken het bovenste begravingsniveau. Op 1 locatie (beperkt tot 4 m²) worden de inhumaties in hun totaliteit bekeken waarbij de volledige diepte en begravingsniveaus van het kerkhof worden bepaald. Het onderzoek zich zal zich toespitsen op de analyse van de verschillende mogelijke begravingsniveaus en afbakening van een eventueel kerkhof.

De skeletten worden vrijgelegd, voorzichtig schoongemaakt met aangepast opgravingsmateriaal, gefotografeerd, ingetekend op schaal 1/10 (via digitale 3D-fotografie met duidelijk zichtbare topografisch verankerde merktekens die in een digitaal plan kunnen verschaald worden) en beschreven aan de hand van skeletfiches (deze fiches worden ter beschikking gesteld door Onroerend Erfgoed (cf. minimumnormen art. 29, §1)). De beschrijving moet minimaal volgende informatie bevatten (indien de toestand van het skelet dit toelaat): inventarisatie skelet, beoordeling kwaliteit van de aanwezige beenderen, geslachtsbepaling (enkel volwassenen >20 jaar), leeftijdsbepaling, lichaamslengteberekening, vermelden van opvallende anatomische varianten en pathologieën. Het invullen van deze formulieren wordt gecoördineerd door een fysisch antropoloog. Er worden per skelet overzichtsfoto's genomen zo horizontaal mogelijk, alsook detailfoto's van de handen, voeten, hoofd en nekwervels (na het wegnemen van de onderkaak).

De mogelijkheid tot het aantreffen van grafkelders is gering omwille van de resultaten van het geofysisch onderzoek. Grafkelders zouden positief weergegeven worden tijdens het onderzoek. Deze resultaten ontbreken waardoor de focus bij dit project op de mogelijkheid tot het aantreffen van inhumaties ligt.

<u>Historische bebouwing</u>

Indien in of nabij het onderzochte gebied historische bebouwing aanwezig is die relevante informatie bevat voor het onderzochte gebied, wordt een fotografische registratie van deze historische bebouwing uitgevoerd. Er

worden zowel overzichtsfoto's gemaakt als detailfoto's van relevante gebouwonderdelen. Tevens wordt het volume opgemeten en gedocumenteerd.[1]

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk die voor aanvang van het onderzoek met ingreep in de bodem reeds voorzien zijn.

3 FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering van het projectgebied op het GRB (Geopunt, 2018). *2*
Figuur 2: Snede A-A van de nieuwe toestand (A.R.A. ARCHITECTEN, 2018) *4*
Figuur 3: Situering van het projectgebied op Toekomstplan (ARCHEBO bvba, 2018) *5*
Figuur 4: Synthese historische bebouwing (ARCHEBO bvba, 2018) *6*
Figuur 5: Proefleuvenplan (ARCHEBO bvba, 2018). *8*

[1] Agentschap Onroerend Erfgoed, "Code van Goede Praktijk voor de Uitvoering van en Rapportering over Archeologisch Vooronderzoek en Archeologische Opgravingen en het Gebruik van Metaaldetectoren, versie 2.0" (Agentschap Onroerend Erfgoed, januari 2017), 72–73.